

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Коваліско Н. В., Бубняк С. М.

Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні:
соціологічний дискурс. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 294 с.

Мазурик О. В.,

Київський національний університет

імені Т. Г. Шевченка,

м. Київ, просп. Глушкова, 4-д,

oleg.mazuryk61@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4531-7023>

Актуальність монографії позначається тим, що в сучасному українському суспільстві проблема соціального самопочуття внутрішньо переміщених осіб постає особливо гостро. Внаслідок збройної агресії росії ВПО виступають надзвичайно важливою соціальною групою, яка зазнає негативних трансформацій, а відтак продукує ризики погіршення соціально-психологічного стану та/або якості її життя загалом. Соціологічного осмислення потребують процеси адаптації та інтеграції цієї нової соціальної групи до приймаючих громад, обґрунтування критеріїв та показників оцінки ефективності зазначених процесів. Це актуалізує підняту в монографії проблему пошуку шляхів та механізмів соціального регулювання процесів вимушеної внутрішньої міграції в умовах військового конфлікту, з урахуванням соціального самопочуття та конкретних життєвих ситуацій ВПО.

Аналіз тексту монографії демонструє, що автори досягли поставленої мети – розробити концептуально-методологічні засади дослідження й вимірювання рівня соціального самопочуття ВПО з Донбасу та АР Крим у сучасному українському суспільстві.

Слід підкреслити, що в монографії простежується тісний зв'язок теоретичного базису та емпіричного виміру предмету дослідження. Автори доволі ретельно формують теоретичне підґрунтя роботи, дають визначення базовим поняттям, розгортають системне бачення об'єкту дослідження та його складових, формують чітке уявлення про специфіку соціального самопочуття ВПО, обґрунтовують доцільність вивчення соціального самопочуття ВПО на основі поєднання постулатів теорій депривації та ярликування.

Окрім того в українському суспільстві «соціальне самопочуття» є терміном соціально-психологічним і не має відповідного закріплення в праві, що, як правило, є причиною суттєвих розбіжностей в оцінці рівня поширеності цього явища. Неоднозначність розуміння цього поняття пов'язана передусім з тим, що воно узагальнює різноманітні аспекти становища ВПО та є інтегральною характеристикою задоволеності ВПО: наявними соціальними благами

відповідно до рівня їх ресурсних можливостей (високоресурсні та низькоресурсні); різними аспектами суспільного життя, соціальним становищем порівняно з іншими індивідами й групами (емоційно-оцінний аспект); самореалізацією й якістю життя (деприваційний аспект), що має прояв у напрямку інтеграції (життєвої компетентності), часткової адаптації чи дезінтеграції (девіантної поведінки) у місцеві громади України з 2014 р. по 2021 р. (просторово-часовий аспект). Відтак дослідження та детальне вивчення соціального самопочуття ВПО та умов попередження цієї проблеми набирає особливого змістовного сенсу в їх науковій цінності та подальшому практичному впровадженні.

У першому розділі монографії розкрито зміст поняття «соціальне самопочуття», його місце і значення серед інших понять і категорій; проаналізовано еволюцію поглядів на означену проблему; розглянуто внутрішню структуру цього поняття, а також механізми його виникнення та функціонування у суспільстві. У другому розділі монографії ретроспективно розглянуто теоретичні підходи до вивчення міграції та розмежовано предметні поля низки дисциплін, які її вивчають; вироблено комплекс теоретичних положень до дослідження сучасних міграційних процесів; уточнено зміст поняття «міграція» і на цій основі розглянута проблема термінологічного характеру між поняттями: біженці, переміщені особи чи внутрішньо переміщені особи; проаналізовано емпіричні дані щодо становища ВПО у просторово-часовому вимірі впродовж 2014-2021 рр. та з'ясовано їх проблемні життєві ситуації. Третій розділ монографії презентує опис, аналіз та інтерпретацію емпіричних даних, отриманих авторами у результаті використання якісних і кількісних методів дослідження. За результатами авторських соціологічних досліджень на регіональному рівні з'ясовано характер та особливості ставлення населення до ВПО, а в загальнонаціональному контексті визначено рівень їхнього соціального самопочуття, типи поведінки ВПО у вирішенні життєвих ситуацій, моделі та прояви їхнього соціального самопочуття. Особливу увагу привертає емпірична база роботи, утворена завдяки поєднанню авторських досліджень з використанням різних дослідницьких технологій та аналізу статистичної бази.

Важливим є аналіз зарубіжного досвіду подолання та попередження проблемних життєвих ситуацій ВПО в контексті міграції, що надає можливість перейняти Україні позитивний досвід вирішення зазначеної проблеми від інших держав. Прикладне значення роботи полягає у можливості подальших теоретичних і емпіричних досліджень наслідків міграційних процесів в українському суспільстві в умовах російсько-української війни; проведення комплексних досліджень щодо вивчення соціального самопочуття різних груп дорослого населення; розробки державних та громадських соціальних проектів і програм, ефективної державної політики, основним завданням яких є підвищення якості життя та інтеграції ВПО в реалії сучасного українського суспільства.